

LITURGIENS PUST

Av Carl Petter Opsahl

hhhh...hhhh...

Puste inn... Puste ut...

En bevegelse innover,

en bevegelse utover.

En kontinuerlig veksling

mellom ytre og indre rom.

Innpusten er utenkelig uten utpusten, likesom det indre rom er utenkelig uten det ytre. De står i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre. Her er ingen motsetninger. Vekslingen mellom inn- og utpust utgjør livsrytmen som er innpustet i alt det skapte. Pust er liv.

Dette essay skal handle om liturgi-ens pust, om liturgi-ens bevegelse innover og utover, om liturgi-ens kontinuerlige veksling mellom indre og ytre rom. Pusten er et grunnleggende element ved liturgien. Liturgi er pust. Pusten er liturgi-ens liv. Heller ikke i liturgien er det noen motsetninger mellom indre og ytre rom, og bevegelsen utover er uløselig forbundet med bevegelsen innover. Et ønske med essayet er å bidra til en tenkning om liturgi som kan bryte ned konstruerte motsetninger som ofte dukker opp i liturgisk debatt, f.eks mellom liturgi og misjon, mellom «liturgisk bevissthet» og «sosialetisk engasjement». Alexander Schmemmann hevder at den unødvendige polemikken mellom «liturgisk bevissthet» for hvem det å holde gudstjenester er den viktigste oppgave, og de som mener at liturgi kun er estetikk og en åndelig avvikel- se fra kirkens egentlige oppgaver, beror på en grunnleggende misforståelse: den «liturgiske» oppfatning av liturgien. Det er en forståelse av liturgien som inn- skrenker den til kultiske kategorier, hel-

lige gudstjenestehandlinger adskilt fra det profane livsområdet.¹ Liturgien er ikke en ting, en hendelse separat fra andre ting og hendelser. Liturgien er en levende organisme, som puster, som påvirker og påvirkes av omgivelsene. I det følgende vil jeg se hvordan liturgi-ens pust arter seg. Metoden er assosiativ, og følger ikke alltid strengt logiske baner. Jeg beveger meg inn og ut av forskjellige nivåer, nettopp for å perforere kategorier og båser.

Essayet har tre deler. Først ser jeg på pusten som forutsetning for skapelse og kreativitet. Gud skaper og puster livspust i mennesket, og med livspusten får men- nesket skaperevnen. Deri består dets gud- likhet. I neste del går vi inn i gudstjenes- terommet, der liturgien puster gjennom menneskene og de inn i liturgien. Til slutt liturgi-ens utpust, hvordan liturgien sender menigheten ut igjen, hvordan menigheten er Guds pust i verden.

Men først: legg hånden på maven og kjenn pusten. Innpust, utpust. Fyll lungene og kjenn hvordan maven utvider seg på innpusten. Tøm lungene langsomt og kjenn maven trekke seg sammen på utpust. Kjenn pusten bevege seg innover... og utover..., kontinuerlig vekslende. hhhh...hhhh... hhhh...hhhh...

Vinden blåser som tid, og det blir/langsamt virkelig / Hvordan skal jeg nærme meg jordas åndedrett / Tungt, nesten urørlig / i sin lang- samme / pust Fjellene / som puster /

Molekylens åndedrett, også bundet /
i krystallenes / gitter av tid / Også de
indre / partiklens åndedrett / Energi-
ens formers åndedrett / Det indre
havets åndedrett / De pulserende /
stjernenes, galaksenes åndedrett /
Feltet av målinger.

GÖRAN SONNEVIE²

I begynnelsen var pusten. Jorden var øde og tom, og mørke lå over havdypet. Men Guds pust, *ruach*, svedde over vannet. Gud sa: la det bli lys. Og det ble lys. Guds pust ble til stemme, til ord, til lys. Guds skaperpust. Gud trekker pusten, puster ut navn: dag og natt. Pusten bærer stemmen, bærer ordklengen. Det blir hvelving i vannet, skille mellom vann og vann. Gud puster himmel og hav. Og Gud puster vannet til ett sted, slik at det faste land kommer til syne.

I begynnelsen – før ordet, før skriket, før stemmen – var pusten.

Og Gud puster mer, Gud puster flere navn, slik at det yrer av liv i vannet, i luften – som selv er som pusten – og på jorden. Og Gud puster sin pust i det skapte, så det blir liv. Guds åndedrett holder skapelsen oppe.

Så bruker Gud hendene. Av jord fra marken former den kosmiske keramiker mennesket i sitt bilde. Men jordklumpen er død inntil Gud blåser livspust inn i nesen på den. Gud puster *næfæsh*, liv, ånd og sjel inn i mennesket. Slik er mennesket både jord og gudspust. I kraft av sin gudspust kan det nå selv gi navn. Det navn som mennesket gir på hver eneste skapning, skal den skapningen ha. Dermed er også mennesket blitt skaper i og med sin gudspust. I skaperakten ligger menneskets gudlighet, idet vår livspust former og gir navn til et mylder av former og konsepsjoner.

Mennesket er først konstituert i sin gudlighet, ved sin skaperевne. Deretter kommer syndefallet. Og med syndefallet kommer tiden. Livspusten er til låns, det

settes en grense for vår gudlighet her på jorden. Vi må oppgi vår ånd, trekke vårt siste åndedrett. Mennesket er av jord, og vender tilbake til jord. Livspusten vender tilbake til Gud. Fravær av pust er fravær av liv. Slik forbindes pusten med tiden: «Så lot han deres dager svinne som et pust», «årene går som et pust». Men Guds åndedrett er evig, ubundet av tid, slik livspusten i mennesket er det, i det den vender tilbake til Gud.

I begynnelsen var pusten, Guds pust. Pusten bærer ordet, skaperordet, Ordet. Pust-Ord-Kristus. Gud puster Kristus, Guds pust er Kristus. Om dette synger Hildegard av Bingen i omkvedet til «Ave Maria, o auctrix vitae»: «Han är en gåva/av Guds Andes Andning».³ Trekk pusten og pust inn «Guds Andes Andning». I Kristuspusten gjenfødtes mennesket. Menneskets åndedrett fornyes i Kristuspusten og gudligheten restitueres. Idet lunger, hjerte, blodårer, hver minste celle fylles av Kristus får mennesket på ny del i Guds evige pust. Pust ut igjen av «Guds Andes Andning». I Kristuspusten gjenfinner mennesket sin skaperkraft.

Kristus, sant Gud og sant menneske, oppgir sin ånd på korset. Først et kraftig og uhyggelig skrik, utgytt av lungenes siste rest: «Min Gud, min Gud hvorfor har du forlatt meg?»⁴ Så utånder han. På korset er Kristus ved menneskets ytterste grense, ved døden, tidsbundetheten. Kanskje kjenner han det kalde fraværet av livspust, av *næfæsh*? Som menneskets siste skaperakt og siste protest presses all gjenværende luft ut i dette gjennomtrengende rop. I pusten tar Kristus del i dypet av vår menneskelighet, uttrykt i skriket.

Her skulle mennesket Kristus ha endt. Jord tilbake til jord, livspust tilbake til «Den som puster». Men Kristus mister ikke pusten. Tvertimot vender han tilbake og puster på sine disipler: «Så åndet han på dem og sa: Ta imot Den hellige ånd.»⁵ Guds pust er treenig. Skaperpust, Kristuspust og *Pneuma Hagion, Sanctus*

Spiritus – Den hellige pust. Eller Den hellige vind: «Med ett kom det et brus fra himmelen som når det blåser en sterk storm, og det fylte huset hvor de satt.»⁶ Den hellige ånd er en brusende og berusende pust som opphever tiden, som trenger gjennom den ytre mening og lar oss forstå med våre indre øyne og ører. Roland Barthes beskriver det brusende språket som en utopi:

Bruset i språket danner en utopi. Men hvilken utopi? Utopien om en meningen musik: I sin utopiske tilstand vil språket være utvidet, til og med *denaturalisert*, helt inntil det punkt hvor det danner et umåttlig lydlig vev der den semantiske apparatur forblir urealisert; den akustiske, metriske og vokale signifikant får utfolde seg i all sin prakt [...] Brusende og overlatt til signifikanten i en bevegelse som er uhørt og ukjent for våre rasjonelle diskurser forlater ikke språket meningens horisont: Den udelelige, ugjennomtrengelige og navnløse mening vil imidlertid nå lik en fatamorgana befinne seg i det fjerne, slik at den vokale utøvelse blir et dobbelt landskap utstyrt med en «bakgrunn»; men i stedet for at fonemene musik blir «bakgrunnen» for våre budskap (som i poesien vår), vil meningen nå være nytelsens forsvinningspunkt.⁷

Allerede Jesaja antyder muligheten av å trenge bakenfor den umiddelbare meningsstruktur i språket. «Dere skal høre og høre, men ikke forstå, se og se, men ikke skjønne.»⁸ For øynene er tilklint, hørselen tunghørt. For å forstå og skjønne, se med våre indre øyne og høre med våre indre ører, må vi løftes ut av ordenes og setningenes første mening, til dit klanger og bilder forener seg i nye sammenhenger – til visjoner, til nye fantastiske meninger. Som tro om det ikke er Den hellige ånd som oppfyller Jesajas og Barthes' utopi? Som når Ånden bruser i oss og løfter oss opp slik at vi både *hører*

og *ser*, der ord blir skaper-ord. Et annet sted skriver Barthes:

Da blir den gamle bibelske myten snudd på hodet, språkforvirringen er ikke lenger noen straff, subjektet får tilgang til språkernes samboerskap, når de *arbeider side ved side*: lyst-teksten er det lykkelige Babel.⁹

En klassisk beretning om språkernes samboerskap, det lykkelige Babel finner vi i Apostlenes gjerninger kapittel 2, der alle blir fylt av Den hellige ånd og «de begynte å tale i andre tungemål ettersom Ånden gav dem å forkynne.» Partere, medere og elamitter, folk fra Mesopotamia, Judea og Kappadokia, fra Pontos og Asia, Frygia og Pamfylia og Libya, kretere og arabere – alle hørte de dem tale om Guds storverk på sine egne språk. Den hellige ånd bruser, tenner gnist, skaper lyst, gir farve og musikk.

Menneskets livspust har altså sitt opphav og sin hjemstavn i den treenige gudspust og er kilden for all menneskelig kreativitet. Gud pustet livspust i Adams nese, men på grunn av syndefallet ble pusten bundet til tiden. I Kristuspusten blir menneskets livspust gjenfødt slik at vi på ny tilfulle kan puste inn «Guds andes andning». Den hellige ånd bruser og beruser og vekker våre andre sanseorganer. Vår «ånde-lighet» eller «spirit-ualitet» har i bokstavelig forstand sammenheng med hvordan vi puster, om vi higer etter pusten, er stakk-åndet, eller puster rolig, fyller lungene, tømmer dem. Åndedrettet er kongeveien til våre indre såvel som ytre, legemlige liv (også her må vi være på vakt mot å konstruere motsetninger mellom ytre/indre. Livspusten ble jo blåst inn i den røde jorden, *adama*, og gjennomstrømmer hver minste celle i kroppen med ånd). Pusten forteller hvem vi er og bringer oss til uante steder. Fra kontemplasjonens besinnelse over pustens innover- og utoverbevegelse eller den dype søvnens tunge pust til angstens kvelningsfornekkelse, fra det lette sukk

til lungenes kraftutblåsning i primalskriket og Jesu rop på korset gir pusten uttrykk for vår tilstand. Den bærer våre bønner, våre lovsanger, våre rop om hjelp, våre samtaler, vår trøst. I meditasjonen følger vi pusten gjennom alle kroppens indre og ytre organer, før vi faller helt til ro. Men pusten kan også være en eruptiv kreativ impuls, slik Héléne Cixous skriver om i «Å komme til skriftten.»:

Jeg har vulkaner innenfor mine territorier. Men ingen lava: det er pusten som vil renne ut. Og ikke på hvilken som helst måte. Pusten «vil ha» form. «Skriv meg!» En dag trygler den meg, en annen truer den. «Har du tenkt å skrive meg eller ikke?» Den kunne ha sagt: «Mal meg.» Jeg forsøkte. Men villskapens natur krevde den formen som hindrer minst, som lukker minst inne, kroppen uten ramme, uten hud, uten vegg, kjødet som ikke tørker inn, som ikke stivner, som ikke koagulerer det ville blodet som vil fare gjennom det ustanselig. «La meg komme forbi ellers ramponerer jeg alt!» Hvilket pressmiddel kunne få meg til å gi etter for pusten? Skrive? Jeg? Jeg elsket og fryktet pusten fordi den var så kraftig og vill. Bli løftet en morgen, revet opp fra bakken, vugget i luften. Bli overrasket. Finne muligheten til det uventede i meg selv. Sovne som mus og våkne som ørn! For en nytelse! For en skrek-kopplevelse!¹⁰

Pusten bærer vi alltid med oss som en kilde til kunnskap om oss selv og Skapere. Om vi følger pusten til dyppet av oss selv, om vi former den til hviskende ord eller høye utrop, om det så er i smerte eller av glede, eller om vi lar oss rive med av en voldsom kreativ utblåsning, er det den samme pusten – vår egen pust som leder og driver oss. Skapningen er nå, og i det Gud blåste livspust i den røde jorden formet i sitt bilde, ble mennesket satt til å være Guds medskapere og gjen-skapere.

II

Alt som har ånde, skal love Herren.
Halleluja!

SALME 150:6

Den gudstjenestefeirende forsamling er kirkens lunge. Menigheten puster inn og ut, veksler mellom et organisk nett av indre og ytre kamre. «Liturgien puster» sier vi i metaforisk forstand. Kanskje tenker vi på liturgiens *ordo*, hvordan rekkefølgen av ledd veksler mellom innadvent selvransakelse til utadvent jubel, mellom lytting og aktiv deltagelse, mellom å gi og å få. Liturgien pulserer, har rytme, den «puster». Men liturgien er også i den aller mest konkrete forstand båret av pusten: menneskene entrer kirken pustende, fyller rommet med sin ånde, puster inn rommets luft. De setter seg og reiser seg, pusten foretar en kort justering. Og pusten presser seg gjennom stemmebåndene, gjennom munnen og blir tale, sang. Noen deltar forsiktig prøvende, kanskje usikker på ordene eller melodien, andre med sine lungers fulle kraft. Og presten, kirketjeneren, organisten, tekstleseren og koret puster. Noen, lett nervøse, merker at åndedrettet går litt raskere en vanlig. De erfarne kjenner sin tilstedeværelse gjennom pusten, roer seg ned. Trekk pusten dypt, slipp den ut igjen, gå til alteret, til lesepulten eller opp på prekestolen. Liturgien messes, teksten leses og uttales – prekenen, kunngjøringene, alt bæres av pusten. Ordet, Kristus, forkynnelsen, meddelelsen, tilbedelsen, bønnene, sangen er tilstede i kraft av pust. Dåpsforeldrene, fadderne og resten av følget puster. Nå er det snart deres tur. Pusten fokuseres på ut-talelsen av barnets navn og et tydelig «ja». Og dåpsbarnet puster, blidt og pludrende eller i urkraftige hyl.

Alle disse åndedrett er forenet i liturgi-ens pust, de er liturgi-ens kroppslige tilstedeværelse. Pusten er polyfon, som når

barneskrik, snorking og hosting smelter sammen med sang eller preken i en flerstemmig sats, den er responsorial i vekselpust mellom menighet og liturg, eller samstemmig som når menigheten forener sine røster og åndedrett med de himmelske herskare og med en kraftig utpust synger på pustens bokstav: Hhellig, Hheilig, Hholy, Hhagion. Ja, selv orgelet har lunger og puster ut gjennom sine vrimler av store og små piper.

Vi deltar i liturgien som gjen- og medskapende mennesker. Vi er som Salmisten, slik Paul Claudel skildrer ham i «Skapningens liturgi»:

Han gjør bruk av skapningen for å nære sin bønn, og i et klingende åndepust tømmer han seg for alt det skapte. Og når tomheten er til stede i ham og han igjen må trekke pusten, er det Guds ånd i sin tur, brennende, lysende, livgivende, som fyller ham og gir ham bevissthet om seg selv, om sitt barnekår hos Gud, om sin svakhet, om sin ulykke, om sin synd, om sitt svik, om sin plikt og, på samme tid, om de omgivende tings verdighet og ufullkommenhet. Det er med rette man kaller ham en «inspirert». For verden benytter seg av ham for å innånde Gud, og Gud benytter seg av ham for å innånde verden og skaffe Seg, om jeg kan si det slik, en erkjennelse av dens uavbrudte varighet.¹¹

I bønnen, bekjennelsen, lovsangen, lytingen, i deltagelsen i liturgiens ledd er vi inspirerte gjen- og medskapere i det vi lar liturgien materialisere seg blant oss og bli virkelig. Uten vår medskapning forblir liturgien en død tekst, en livløs rekke av meningsløse handlinger. Vi må blåse livspust i den, slik Gud blåste livspust i den røde jorden. Slik vil vi komme i kontakt med en annen pust, for den gudstjenestefeirende forsamling er *inspirert* – innblåst – av Guds åndedrett. Guds pust omslutter oss, vi innånder den og utånder i den. Kirkens lunge, den gudstjenestefeirende

forsamling, er et kreativt kammer, et mulighetenes rom eller «potential space»,¹² inngytt av den treenige gudspust: skaperpusten, Kristuspusten og Den hellige, brusende og berusende ånd. Disse tre virker sammen og ved hverandre. Skapelsen er et grunnleggende tema i liturgien. Søndag er hviledagen, dagen Gud hviler og puster ut, ser at alt han har gjort er såre godt. Vi bekjenner troen på Skaperen og lovpriser alt det Skaperen former. Nettopp ved skaperpusten er det vi ber og lovsynger. Liturgien nærer skapningen, som når vi samles rundt nadverdbordet eller ber for det daglige brød. Og Kristus, gjøfødorpusten, gjenreiser oss ved det samme nadverdbord, gjør oss nye ved ord og sakrament. Så endelig Den hellige ånd, foruten hvem alt hadde virket som meningsløst babbel. Den hellige ånd bruser og beruser, skaper en meningenes musikk av ord, bilde, gest, lukt, smak. Den hellige ånd skaper sammenhengene, orkestrerer alle liturgiens små og store elementer slik at vi hører og ser, slik at gudstjenesten berører og skaper lyst i oss.

Vi puster, Gud puster – og verden puster gjennom liturgien.

Vi puster aldri den samme luften to ganger, likevel er pustens bevegelsesmønster grunnleggende det samme. Liturgien er én og på samme tid mangfoldig, den er evig og likevel med et utall av forskjellige uttrykk fra tid til tid og sted til sted. Enkelte teologer skildrer liturgien som om den ideelle liturgi finner sted i et hermetisk lukket rom, uforanderlig, upåvirket av den tid og kultur den skjer innenfor. De ønsker en gudstjeneste resistent mot kulturelle smittebærere som truer med å bryte den ned. Med et sukk konstaterer de at det ikke forholder seg slik, at den gudstjenesten vi feirer hver søndag til stadighet blir korrumpert av den omkringliggende kultur. Her er et eksempel, der havet er den bærende metafor:

«Verden» slår inn i «kirken» med ustanselige bølgeslag. Og for å spinne videre på billedspråket: flomvann infisert med ulike kulturelle forurensninger siver – i perioder sterkere, iblant svakere – inn over kirkegulvet. Når en bølge trekker seg tilbake, etterlater den seg ideologiske og livssynsmessige mikrober som biter seg fast og formerer seg.¹³

Skulle vi trenge enda dypere inn i den billedbruk som utmales her, ser vi at den gir en nærmest klassisk skildring av angst. Både bildet av flommen som ubønnhørlig skyller inn over oss, og ikke minst av de «ideologiske og livssynsmessige mikrober som biter seg fast og formerer seg». Jeg får umiddelbare assosiasjoner til skrekkefilmer der mennesker er overlatt til en sakte drukningsdød eller blir overfalt og fortært av uhorvelige insektsværmer. Her illustreres to slags fobier, angsten for lukkede rom (klastrofobi), som atpåtil invaderes av krefter utenfra, og angsten for mikroorganismer, vanskelige å spore men som i kraft av sin formering gir katastrofale følger. Et typisk kjennetegn ved angst er pustebesvær, manglende kontroll over pusten. Pustebesværet kan i denne sammenheng overvinnes ved å åpne det liturgiske rommet. Åpne dørene og vinduene mot det som ligger utenfor. For kirkenes lunge er ikke et vakuumpakket, antiseptisk kammer. Luft siver inn fra alle kanter. Menigheten puster inn verden. Kirken er selv et stykke verden, den er en pustende kropp i verden. Det er inkarnasjonens mysterium. Ordet må puste i mennesker og kan ikke oppbevares på formalin, i hermetikk eller luft-tette plastpakker. Liturgien antar forskjellige former, ettersom den puster gjennom forskjellige mennesker og forskjellige kulturer, forskjellige språk og forskjellige seder. Men den er stadig vekk inngytt av Guds treenige skaperpust.

Slik veksler liturgiens pust kontinuerlig mellom indre, ytre og kosmiske rom,

mellom vår livspust, Guds treenige skaperpust og verdens pust, mellom innpust og utpust.

III

Jeg ble spurt: Mange trekker seg jo helt bort fra menneskene og vil helst være alene, og derved – og ved å oppholde seg så meget som mulig i kirken – mener de å finne fred. Er nu ikke også dette det beste? Til dette svarer jeg: Nei! Og merk deg vel hvorfor. Den det er rett fatt med, for ham er alle steder og alle mennesker riktige. Men den det ikke er rett fatt med, for ham er alle steder og alle mennesker like gale. Den som har det rette sinn, for ham er i sannhet Gud nærværende. Men den som i sannhet har Gud, han har ham hvor han enn oppholder seg, og likegyldig hvem han ferdes mellom, om han er i kirken eller han går på gaten, eller han er i ødemarken eller sitter i en celle.

MESTER ECKEHART¹⁴

«Gå i fred. Tjen Herren med glede». Når kirkedørene atter åpnes etter postludiet strømmer menneskene ut igjen av kirken. Pustende. De bærer Guds ånde i seg. Kirken er Guds åndedrett i verden. Og gudstjenesten er ikke over. Vårt virke i verden er liturgiens utoverbevegelse og like nødvendig som bevegelsen innover. Den ene kan ikke løsrives fra den annen. Enten vi lever kun i innoverbevegelsen eller kun i utoverbevegelsen vil det ende med pustebesvær, utmattelse, uttørring. Liturgien trekker oss inn og sender oss ut.

Enkelte ortodokse liturger snakker om «forlengelsen av eukaristien inn i det daglige liv» eller «liturgien etter liturgien».¹⁵ Johannes Chrysostomos skriver om de to altere, ett innenfor kirken og ett utenfor, på den offentlige plassen. Det sørgelige er at vi så lett opplever liturgien adskilt fra resten av våre liv, de to altere som helt separate.

The meaning of the liturgy has been often obscured by one-sided interpretations, in which it was presented almost exclusively as a means of individual sanctification. It is urgent, therefore, that we rediscover the initial *lex orandi* of the church in its *cosmic, redemptive* and *eschatological* dimensions. Behind this static and individualistic understanding of the liturgy we must recover its dynamic nature and power. It edifies and fulfils the church as the sacrament of the kingdom; it transforms us, the members of the church, into the *witnesses* of Christ and his co-workers.¹⁶

Arbeid, fest, politisk og sosialt engasjement, gå på kunstutstilling, ta en pause og ikke gjøre noen ting, besøke venner – alle disse begivenheter er tilsynelatende separate begivenheter adskilt fra gudstjenesten. I virkeligheten er alle disse hendelser organisk forbundet med liturgien. Liturgien er et mønster, et mønster som binder ting sammen, «a pattern that connects»¹⁷. Liturgien er et mønster som lar oss se sammenhengen, som binder våre liv med andre liv, vårt liv i verden med Gud, hverdag med helligdag. Den amerikanske liturgiforskeren Gordon W. Lathrop skriver:

...for the ordo is a pattern of nearly universal human cultural actions – bathing for a new beginning, telling stories, sharing a communal meal, holding festivals, establishing ritual leadership – turned to the specific use of communal encounter with the meaning of Jesus Christ.¹⁸

I liturgien finner vi mønsteret for vår klage og vår lovsang, for bønn, meditasjon, for hvordan vi skal bryte brødet og dele med hverandre, for fest og faste, for ut-talelsen av Ordet, for fellesskap, for hvordan vi skal gå inn og hvordan vi skal gå ut. Vi puster inn liturgi, liturgien puster oss. Liturgiens pust, smelter sammen med vår livspust, som vi alltid bærer med

oss. Så la oss heller snakke om ett alter, om én liturgi – som er før, under og etter, som er inne, ute og altomsluttende. Det er denne ene liturgien som trekker oss inn, enten det er til vårt bønnekammer eller til kirkerommet for å feire gudstjeneste, og det er den som sender oss ut i verden igjen.

Når vi tar del i den gudstjenesteførende forsamling – lungen – blir vi formet og fornyet og inngytt av ny kraft. Som Augustin sier om nadverden: vi fortærer Jesu legeme og blod, men i sin tur er det vi som fortæres av nadverds-elementene. I denne lungen gjennomgår vi en metamorfose, vi forvandles. Når vi så pustes ut i verden igjen skal vi forme og fornye den og inngyte den ny kraft. Vi er verdens salt, vi er verdens lys, vi er Guds pust i verden. Vi skal leve ut og virkelig-gjøre liturgien i verden. Som vi selv har blitt møtt, skal vi selv møte, som vi selv har blitt gjenreist skal vi selv gjenreise, som vi selv har blitt mett og styrket skal vi selv mette og styrke. «Vinden blåser dit den vil, du hører den suser, men du vet ikke hvor den kommer fra og hvor den farer hen. Slik er det med den som er født av Ånden»¹⁹ Som vindens disipler blåser vi dit Ånden vil. Noen blåses langt av gårde, andre sendes tilbake til der de kom fra. Vi skal ånde den treenige gudspust i verden – Skaperpusten som puster liv i skapningen, kristuspusten som gjenføder og gjenreiser og Den hellige ånd som bruser og beruser, som åpner nye verdener og nye muligheter. Diakoni er liturgiens utpust. En liturg, *leitourgia* eller *leitourgos*, er i ordets opprinnelige forstand en tjenestemann, som tjener folket. Liturgien sender oss ut som gudstjenere i verden. «I og gjennom kommunionen blir vi ikke bare én kropp og én Ånd, men vi blir også gjeninnsatt i den solidaritet og kjærlighet som verden har tapt», skriver Schmemmann.²⁰ Liturgien sender oss tilbake til verden med denne solidaritet og kjærlighet.

Hele tiden pusten. Hver celle i kroppen puster. Skapelsen puster. Hør vinden. Døgnet puster, veksler mellom lys og mørke. Bladene folder seg ut og trekker seg sammen igjen. Årstidenes veksling mellom kulde og varme. En tid til å så, en

tid til å høste. En kosmisk, pustende liturgi. Har du fortsatt hånden på maven? Kjenn pusten bevege seg utover og innover. Ta del i skapelsens gudstilbedelse.

hhhh...hhhh...

hhhh...hhhh...

KILDER

- Barthes, Roland *I tegnets tid. Utvalgte artikler og essays*. Oversatt av Knut Stene-Johansen, Oslo 1994, s 104
- Lysten ved teksten. Oversatt av Arne Kjell Haugen. Oslo 1990
- Bateson, Gregory *Mind and nature. A Necessary Unity*. New York 1979, 1988
- Bria, Ion *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*. Geneva 1996
- Cixous, Hélène *Nattspråk*. Innledning og oversettelse av Sissel Lie. Oslo 1996

- Claudel, Paul *Skapelsens kunst. Dikt og prosa*. Presentasjon og oversettelser ved Truls Winther. Oslo 1981
- Hildegard av Bingen *Den himmelske harmonin. Liturgisk lyrik og Spelet om krafterna*. Presentasjon og tolkning ved Alf Hårdelin. Skellefteå 1995
- Lathrop, Gordon W. *Holy Things. A liturgical Theology*. Minneapolis 1993
- Mester Eckehart *Taler og traktater*. Oversettelse, utvalg og innledning av Aasmund Brynildsen. Oslo
- Opsahl, Carl Petter «Liturgi – en

- glemte lek?» I *Nytt Norsk Kirkeblad nr 2/97*, Schmemmann, Alexander *För Världens liv*. Uppsala 1976
- Skjevesland, Olav *Det skapende ordet. En prekenlære*. Oslo 1995
- Sonnevie, Göran *Et Ansikt*. Utvalg, gjendiktning og etterord ved Geir Gullaksen. Oslo 1995

NOTER

- 1) *För Världens liv*. Uppsala 1976, ss 29-30
- 2) Fra «Det umulige, annen del» i *Et Ansikt*. Utvalg, gjendiktning og etterord ved Geir Gullaksen. Oslo 1995, s 57
- 3) Hildegard av Bingen *Den himmelske harmonin. Liturgisk lyrik og Spelet om krafterna*. Presentasjon og tolkning ved Alf Hårdelin. Skellefteå 1995, s 19
- 4) Mt 27:46, Mk 15:34
- 5) Joh 20:22
- 6) Apg 2:2
- 7) Barthes, Roland «Når språket bruser», fra *I tegnets tid. Utvalgte artikler og essays*. Oversatt av Knut Stene-Johansen, Oslo 1994, s 104
- 8) Jes 6:9
- 9) *Lysten ved teksten*. Oversatt av Arne Kjell Haugen. Oslo 1990, s 9 Forfatterens utheving.

- 10) Fra *Nattspråk*. Innledning og oversettelse av Sissel Lie. Oslo 1996, s 28. Sissel Lie skriver i en fotnote til ordet pust at «Souffle» kan ha flere betydninger på fransk, både «pust, ånd» og «inspirasjonen» (n4, s28). Det er jo nettopp den samme etymologiske forbindelse som utnyttet i denne artikkelen.
- 11) Fra *Skapelsens kunst. Dikt og prosa*. Presentasjon og oversettelser ved Truls Winther. Oslo 1981, s 71
- 12) Se Carl Petter Opsahl: «Liturgi – en glemte lek?» I *Nytt Norsk Kirkeblad nr 2/97*, ss 5, 6-7. Termen «potential space» stammer fra psykologen D. W. Winnicott som blant annet bruker det for å betegne lekens og det kulturelle rom.
- 13) Olav Skjevesland *Det skapende*

- ordet. En prekenlære*. Oslo 1995, s 221
- 14) Fra *Taler og traktater*. Oversettelse, utvalg og innledning av Aasmund Brynildsen. Oslo, s 8
 - 15) Se f.eks Ion Bria *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*. Geneva 1996
 - 16) Samme bok, s 22-3. Sitat fra konsultasjonen «Preaching and Teaching the Christian Faith Today», Jugoslavia 1980
 - 17) Se Bateson, Gregory *Mind and nature. A Necessary Unity*. New York 1979, 1988
 - 18) I *Holy Things. A liturgical Theology*. Minneapolis 1993, s 222
 - 19) Joh 3:8
 - 20) *För Världens liv*, s 55